

el cartipàs

ciutat, patrimoni, memòria

núm. 132 / Olot, febrer 2021

Coordinació: Antoni Mayans i Xavier Puigvert • Edició: Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot i Arxiu Comarcal de la Garrotxa

OPINIÓ / LA RECONCILIACIÓ PENDENT

L'any nou ens ha portat una bona nova. *L'equip de recerca* –així, sense adjectius, com si mai no n'hi hagués hagut cap altre– posarà llum a les vides dels garrotxins exterminats als camps de concentració nazis. Reconforta veure com gent amb empenta recull la torxa de l'enyorat Jordi Pujiula i treballa per fer-la gran. Més inquietants són les preguntes i les afirmacions que els serveixen de punt de partida i d'impuls per a la recerca. Es pregunten –de fet, ens pregunten– per què els garrotxins deportats als camps de concentració nazis no han estat reconeguts per les institucions democràtiques. Per què les fosses comunes encara estan tancades? Per què molts exiliats no varen poder tornar mai a casa seva? I no. No és perquè estiguem afectats per la desmemòria ni perquè no existís un equip de recerca tan ferm com el seu, ni tan sols és perquè el món estigui ple de feixistes. No. És per falta de reconciliació. És perquè no hem estat capaços de fer la catarsi social necessària per poder passar pàgina. És perquè molts, encara, se'n senten víctimes. A tots dos bàndols.

Una de les primeres decisions que va prendre Nelson Mandela, quan va guanyar les eleccions presidencials a Sud-àfrica, va ser nomenar el Premi Nobel de la Pau Desmond Tutu director d'una Comissió de la Veritat i la Reconciliació que va intentar unificar les comunitats i fer un nou país. Nosaltra, en canvi, a Espanya, a Catalunya,

a la Garrotxa, a Olot i a Santa Pau no vam fer res. Vam amagar el cop d'estat militar, la revolució, la persecució religiosa, la guerra i la dictadura darrere una llei d'amnistia i una reforma política que obria unes expectatives de futur mínimament acceptables per a una majoria. Ara, 40 anys després del canvi de règim, constatem que no va ser suficient. Que algunes ferides romanen obertes. A tots dos bàndols.

L'arquebisbe Tutu anava als pobles i explicava que no ens podem limitar a treure gent del riu, que ens cal anar aigües amunt a veure perquè hi cauen al riu. No en va, als respectius correligionaris els és molt fàcil treure del "seu riu" els assassinats al Triai o els executats a la presó de Girona; els patrons dels tallers expropiats o els integrants dels Comitès Obrers de Control; els que varen fugir a Burgos o els que ho feren a Tolosa. El que és més complicat és anar, tots junts, riu amunt a buscar el qui, el què, el com i el perquè. Conèixer els fets i buscar la veritat. Una veritat compartida. Per això serà tan ben vinguda la llum que ens pugui arribar dels camps de concentració nazis; com ho ha estat la llum arribada de les platges d'Argelers; de ca la senyora Lola Masnou, que amagava capellans; de can Toc, la fonda de l'alcalde legítim perseguit pels milicians; de la Unió de Rabassaires, que s'oposà a la col·lectivització de la Granja Soldevila; de can Josep Pujol, on les filles d'Andreu Nin intentaven no acabar com el

seu pare; de l'armari de l'Hospital que guarda els hàbits que les monges es van llevar per poder sobreviure i seguir treballant; dels masos on es va refugiar el regidor regionalista i soci del Centre Obrer Candi Agustí; del camp de treball de Torreros, on els joves soldats varen veure marcir la seva joventut; de l'exili mexicà on referen la seva vida només alguns; de les llars que encara ploreu els afusellats... D'arreu.

La veritat no deixa de ser un gran puzzle i no emergeix nítida i clara fins que cada peça ocupa el seu lloc. Tot i els retrets i les crítiques, crec que aquí justament s'ha fet molta feina de recerca i que, gràcies a l'empenta de l'Arxiu Comarcal, la cobertura del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca i el suport econòmic institucional, disposem d'una bibliografia, prou plural i de divers biaix ideològic, per començar a entendre què va passar durant aquells anys tan tràgics, per a tanta gent. Falten peces del puzzle? Segur! Per això periòdicament van sorgint noves i estimulants iniciatives. Fa dos anys vam rescatar la memòria del Centre Obrer, l'any passat ens van anunciar la imminent publicació de la història del Casino Olotí, enguany hem tret de l'oblit un maqui olotí, i em consta que són molts els que segueixen treballant. Per això estic segur que amb el granet de sorra de cada un, també el dels joves, trobarem un punt de trobada i podrem girar full. Tots.

JOAN BARNADAS

ANIVERSARI / CENTENARI DE ROSSEND COMA SERRA

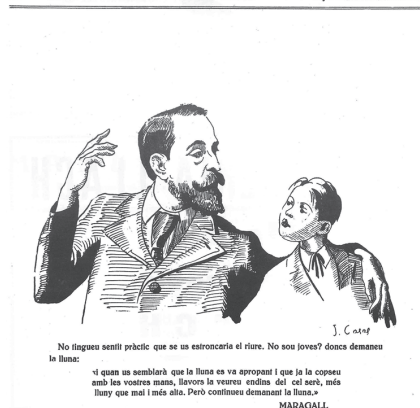
Nascut a Sant Joan les Fonts el 2 de febrer de 1921, Rosend Coma Serra va aficionar-se a la fotografia de jove, quan el seu pare li va comprar una càmera. A més de treballar en una fàbrica de paper de la població, va exercir com a fotògraf esportiu i va treballar per a diverses agències de notícies. Pel gener de 1954 va obrir un establiment de fotografia a Olot, Fotografia Coma, en un local del carrer de Francesc Serra i Ginesta, posteriorment regentat pel seu fill Jesús Coma Rico.

Amb la seva càmera, Rosend Coma va documentar gràficament la vida ciutadana a l'Olot dels anys cinquanta i seixanta, especialment els actes festius, les inauguracions, les visites d'autoritats i les activitats esportives, a més de practicar la fotografia d'estudi. Les seves fotografies solien il·lustrar des de 1955 la portada del setmanari *Misión*, on figurava com a reporter gràfic. Va morir en un accident de trànsit a Banyoles, camí d'Olot, el 3 d'octubre de 1966.





Director Artístic: SALVADOR PERARNAU
REVISTA MENSUAL D'ART I LITERATURA
Any I. — Olot 1 de Setembre 1927



L'encàrrec d'un pròleg a una obra pòstuma del poeta surienc Salvador Perarnau i Canal (1895-1971), *Ora-cions sagnants*, m'ha obligat a repassar i a analitzar la publicació mensual olotina *La Lluna d'Olot: revista mensual d'art i literatura*, de la qual van publicar-se cinc exemplars, del setembre de 1927 al gener de 1928. Resulta que Perarnau n'era el director artístic; per poder-lo situar dins el panorama literari català, l'havia de consultar per força.

Ara sé que Perarnau pertany a la plèiade dels "postnoucentistes", que Josep M. Castellet definia com un grup heterogeni d'escriptors, nascuts centralment en l'última dècada del segle XIX, amb un *terminus ad quem* que pot arribar fins a 1905 (data del naixement de Lluís Montanyà o Joan Llacuna), que arriba a tenir pes a partir del segon lustre dels anys 20 i la seva hegemonia durant l'època republicana (1931-36). El crític hi destriava tres grups superposats, hereus del noucentisme i, en certa manera, oposats a ell de diverses maneres. En primer lloc, el grup que Joan Fuster denominava "neonoucentista", amb poetes de la categoria de Carles Riba, sense oblidar Ventura Gassol, Clementina Arderiu, Joaquim Folguera, Marià Manent o Tomàs Garcés, que van saber pouar, refinar i alambinar líricament el simbolisme francès, entre els quals caldria situar Perarnau o, com ja vaig dir al seu moment, el nostre Josep M. Mir Mas de Xexàs, i prescindeixo d'esmentar narradors, prosistes i dramaturgs; en segon lloc, un grup més realista i popular, que, a la petja d'Agustí Cal-

vet ("Gaziel"), representen Josep M. de Sagarra i Josep Pla (el qual qualificava de "frigoritzat" l'estil noucentista); finalment, en tercer lloc, l'estol d'avantguardistes.

L'interès de *La Lluna d'Olot* és que serveix a Perarnau i als seus amics de laboratori literari per assumir la petjada dels moviments literaris d'inicis de segle —modernisme i noucentisme— fins a superar-los i arribar a destil·lar el ric ventall líric propi de postnoucentisme, amb la cançó i l'elegia de perns. En el moment hegemònic de Perarnau —durant la República—, a més de preparar el 1932 i deixar inèdit el poemari *Ora-cions sagnants*, publica *Amb l'infinit a les mans* (1935) i excel·leix en uns llibres de poesia per a infants (i adults) com ara *Cuques de llum* (1930), que preludia *avant la lettre* el *Bestiari* de Pere Quart i el de Josep Carner, publicats respectivament el 1937 i el 1964. Seguiran d'altres reculls dedicats a plantes hortolanes *El senyor Pèsol i altres plantes* (1937), amb dibuixos de Joan G. Junceda, o *Ales humanes* (1938), amb dibuixos d'Antoni Clavé, que no són cap obra menor i demostren un interès pioner per a les coses senzilles (Neruda no publicarà *Odas elementales* fins a 1954).

Però aquest fou el moment àlgid de la seva pràctica poètica, quan treballava a la Generalitat republicana i els compromisos que hi va prendre el van condemnar a l'exili a França (París), quan l'ensulsiada incivil. A *La Lluna d'Olot* hi podem resseguir la seva evolució. Diem d'entrada que es tracta d'una publicació molt ben dissenyada i presentada pel seu temps (temptejava fins i tot de reproduir pintures del moment), i que devia fer forrolla, perquè aviat entrà en polèmica amb d'altres publicacions olotines, com les catòliques *La Tradició Catalana* i *El Deber*, i amb alguns pròcers de la cultura com Josep M. Mir Mas de Xexàs. Al número 1, ja a la portada, ens justifica el títol de la publicació amb un dibuix que representa Maragall i un jovenet i aquesta didascàlia:

"No tingueu sentit pràctic, que se us estroncari el riure. No sou joves? Doncs, demaneu la lluna: 'I quan us semblarà que la lluna es va apropant i que ja la copseu amb les vostres mans, llavors la veureu a dins del cel serè, més lluny que mai i més alta. Però continueu demanant la lluna'.

MARAGALL"

Som en ple modernisme tranuïtat, com ho és el seu poema 'Els somnis terranals' [sic]. (Res d'estrany: treballava des del 1923 a *L'Esquella de la Torratxa* i a *La Campana de Gràcia*, refugi de modernistes davant el noucentisme rampant). Al número 2 (1 d'octubre de 1927) hi tenim dibuixats a la portada dels mestres de l'Escola de Belles Arts: Iu Pascual, Celestí Devessa i Martí Casadevall. El número 3 (1 de novembre de 1927) tindrà una col·laboració important. Amb una calavera a la portada —ressò de Tots Sants— Josep M. López-Picó hi publica 'Tristesa d'Orient', un poema d'absència i enyorança de l'estimat. López-Picó, amic de Josep Carner, mestre de Carles Riba, era un dels grans representants del noucentisme. Havia fundat, juntament amb d'altres, *La Revista* (1915-1936), des de la tribuna de la qual el poeta gaudia d'un predicament singular. Per a Enric Bou, aquesta publicació marcà "uns anys decisius en el capítol del renaixement català del Noucents". Ben segur que va influir Perarnau. A l'exemplar número 4 (1 de desembre de 1927), dedicat al pintor Josep Pujol, Perarnau hi publica un poema amb una estètica del tot noucentista: 'La rel'. Condensa una certa tristesa en no poder tenir cap clarícia d'on han anat a parar els fruits que les persones engendrem i nodrim. És un canvi. Se li nota també en la conferència que dona al Centre Obrer d'Olot el 10 de desembre de 1927 amb el títol "El neguit i les muntanyes" (on la natura ja no és caòtica sinó el brollador de les rondalles). Es publicarà sencera en el número 5 (1 de gener de 1928), que té com a portada una reproducció del cap del nen Jesús de Mantegna. És el darrer exemplar de *La Lluna d'Olot*. Fallà la publicitat que s'hi publicava?

Perarnau ha sortit enriquit de l'experiència. El títol del seu nou poemari serà *La rel* (1929), un llibre prologat per Agustí Esclasans i amb un colofó de Josep M. López Picó. Perarnau ha assumit el noucentisme. Tard, perquè l'ideal burgès, arbitrarista i civilitzador del noucentisme, des del 1923, amb la pèrdua de les institucions catalanes ja no tenia raó de ser. Però a ell li ha servit per fer el pas decisiu a la seva generació, on excel·lirà com hem dit de bon començament *La Lluna d'Olot*, laboratori literari.

LLUÍS BUSQUETS I GRABULOSA

MONOGRAFIES

50 anys del Centre Excursionista d'Olot. 86 anys d'entitat excursionista, Olot: Centre Excursionista d'Olot, 2020, 371 p.

Coordinació editorial: Mireia Montbardó i Albert Rubirola. Textos i entrevistes: Jordi Casas.



LOSANTOS, Àgata,
La cavalcada invisible. Instruccions per esperar els Reis, la Jonquera: Ajuntament de la Jonquera, 2020, 24 p.

Il·lustracions de Miguel Bustos.

MANERA, Maria et al.,
Alimentación vegetariana en la infancia: Las respuestas definitivas a todas tus veggie-dudas, Madrid: DeBolsillo, 2021, 485 p.

ROURA, M. Teresa,
Vivències, Sant Joan les Fonts: Editorial Oliveras, 2020, 93 p.

ARTICLES

BARTOLOMÉ, José Luis,
"Filmoteca Fedra", *Auriga*, núm. 104, desembre 2020, p. 12-18.

CASACUBERTA, Margarida,
"De 'Laia' a Laie (Notes d'una lectora sobre quaranta anys de literatura catalana)", dins *Laie. 40 anys*, Barcelona: Laietana de Llibreteria, 2020, p. 35-37.

FÀBREGA, Jaume,
"Carles de Bolòs Vayreda, cròniques de vida", *Revista de Girona*, núm. 324, gener-febrer 2021, p. 66-67.

FREIXAS, Pere i FUMANAL, Miquel Àngel,
"Els Marenyà (...1330-1380...), mestres pedrers de Girona", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*,

núm. LX, 2019, p. 195-230.

GODAY, Sebastià,
"Narcís Gironell, entre *pin-ups* fantasioses, pomes mossegades i sagacitat", *Revista de Girona*, núm. 324, gener-febrer 2021, p. 108-111.

MARTÍ, Enric,
"Foc!, que ens han enganyat': El republicanisme gironí el 1868-1869", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, núm. LX, 2019, p. 369-408.

MERINO, Imma,
"Dibuixos en contra d'un oblit vergonyós [a propòsit de Josep, d'Aurel]", *L'Avenç*, núm. 475, gener 2021, p. 64-68.

PALMADA, Guerau,
"La Guerra Gran al front del Fluvià (1794-1795): els combats de Serinyà i Esponellà", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, núm. LX, 2019, p. 279-321.

PEREDES, Míriam,
"L'exemple d'Olot: quinze anys d'experiència en polítiques municipals d'habitatge", *Revista de Girona*, núm. 324, gener-febrer 2021, p. 78-79.

PORCEL, Oriol,
"La història personal d'una família masovera, o com una política de 'cirurgia' genera oportunitats en un poble petit", *Revista de Girona*, núm. 324, gener-febrer 2021, p. 80-83.

PUIGDEMONT, Pilar,
"El pregó de les festes de Sant Joan les Fonts", *El Soroll. Revista Semestral. Sant Joan les Fonts*, núm. 72, desembre 2020, p. 46-49.

PUJOL, Josep,
"Territoris Xavier Monsalvatje: tres llocs per recordar l'escriptor noucentista en el centenari de la seva mort", *Revista de Girona*, núm. 324, gener-febrer 2021, p. 38-41.

PUJOLAR, Joan,
"Nous parlants: llengua i subjectivitat", *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 30, 2020, p. 17-38.

ROVIRA, Pere i SOLÉ, Ramon,
"Alguns aspectes al voltant del procés de conservació i restauració de la portada gòtica de l'església de Sant Salvador de Vilanova de Meià (la Noguera)", dins Francesca ESPANOL i Joan VALERO (eds.), *Ianua Coeli. Portalades gòtiques a la Corona d'Aragó*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2020, p. 311-322.

SANTALÓ, Roger,
"La Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (PAH): evitar que les víctimes de molts desnonaments acabin al carrer", *Revista de Girona*, núm. 324, gener-febrer 2021, p. 74-77.

SOLÀ, Xavier,
"Santa Maria de Sales de la Celler de Ter. Disputes per la parroquialitat i construcció de la nova església (s. XVII)", *Quaderns de la Selva*, núm. 31, 2019, p. 43-66.

VALERI, Xavier,
"Sobre els usos de l'aigua del Fluvià", *El Soroll. Revista Semestral. Sant Joan les Fonts*, núm. 72, desembre 2020, p. 38-39.

VILAR, Josep,
"El Nadal a l'Alta Garrotxa fa uns setanta anys", *El Brull*, núm. 39, desembre 2020, p. 28-29.

TEXTOS ELECTRÒNICS

CAPDEVILA-WERNING, Remei,
"Preserving Destruction: Philosophical Issues of Urban Geosites", *Open Philosophy. Special Issue on the Philosophy of the City* (Varsovia), núm. 3/1, 2020, p. 550-565. Disponible a: <<https://doi.org/10.1515/opphil-2020-0137>>

CASADEMONT, Xavier et al.,
"Local consultations on public space management: between political legitimization and citizen empowerment", *Space and Polity* (Londres), 2020. Disponible a: <<https://doi.org/10.1080/13562576.2020.1768061>>

ESPUNYA, Lluís,
"La segregació escolar, pot revertir-se?", *El diari de l'educació*, 18 gener 2021. Disponible a <<https://diarieducacio.cat>>

JOAN BARNADAS (joan.barnadas@gmail.com)

Enguany, l'*Homo sapiens* ha tornat a demostrar que l'estratègia de supervivència que ha adoptat la nostra espècie és realment efectiva. El coneixement, la ciència i la tecnologia, associades a una organització social potent, solidària i democràtica, s'apunten una nova victòria. En aquesta ocasió tampoc no caldrà esperar generacions perquè la natura seleccioni el grup d'humans resistents a aquest nou virus que la naturalesa ha creat. Hem trobat un antídol pel nostre compte. Com el vam trobar per frenar la poliomelitis, la tosferina, el xarampió, la rubèola i tantes altres malures.

Disposar d'una vacuna, en només deu mesos, és un fet excepcional. No ho és patir una pandèmia. N'hi havia hagut abans i n'hi seguirà havent sempre, de pandèmies, per molt que els mil·lenaristes nostrats vulguin lligar-ho als mals dels nostres temps, a la crisi climàtica o al desordre social. Justament, si a Olot tenim un barri de Sant Roc és perquè aquest sant ens va salvar d'una epidèmia de pesta, al segle XVI, causada pel bacteri *Yersinia pestis*. Per no parlar dels més de 50 milions de morts que va provocar la grip d'*Influenzavirus* ara fa cent anys o dels milers de pobres que s'enduia el bacteri *Vibrio cholerae* periòdicament. Ara, el còlera el mantenim controlat clorant l'aigua; però, quan la ciència moderna estava a les beceroles, aquesta epidèmia la tractaven les juntes de sanitat amb les mateixes armes que hem utilitzat enguany contra aquest nou *Coronavirus*: higiene, confinaments i tancaments perimetrals. Aleshores, el tractament el difonien a través de bans municipals, rogatives i processons, mentre que ara ho han substituït per

performances televisives. Sembla més modern però, en el fons, hi ha poca diferència, perquè els nostres metges, polítics i militars també ignoren que els seus missatges van dirigits a éssers racionals i intel·ligents. Potser, l'única novetat d'aquesta pandèmia és la rapidesa amb què ha arribat.

El setembre de 1884 la premsa local va alertar els olotins de l'aparició d'un focus de "colera morbeo asiàtic" en algunes ciutats estrangeres i espanyoles. Com que la gran epidèmia de còlera de l'any 1854 "cesó de improviso" en treure en processó la marededeu del Tura, l'Ajuntament va fer ús del mateix recurs i, efectivament, l'epidèmia no va arribar a la comarca d'Olot... fins un any després. Com enguany, el 1885 varen haver de suspendre les Festes del Tura. Per més seguretat, a finals de setembre, quan el diputat a Corts va tenir uns dies disponibles, les autoritats varen organitzar una macroprocessó de la nostra moreneta amb més de mil penitents. El pal·li el duïen el comandant militar, el diputat i els dos jutges.

Quan l'epidèmia es va donar per acabada, la parròquia va organitzar un tedèum. No consta que ningú sortís a aplaudir els metges ni les monges germanes de La Caritat ni els germans de Sant Joan de Déu, que eren els qui, en aquells temps, feien d'infermeres i auxiliars a l'hospital local. Tampoc ningú no va pensar a pagar un sobresou als escombriaires, a les bugaderes que rentaven la roba o als guardes que vigilaven les entrades a la vila. L'*Homo sapiens* està ben adaptat al medi, però socialment té marge de millora.

UN TOC AMB EL PEHOC /

L'INVENTARI DEL PATRIMONI CULTURAL IMMATERIAL DE LA GARROTXA

El concepte de *patrimoni cultural immaterial* sorgí durant l'any 1990 i fou definit com a "gresol de la diversitat cultural de la humanitat i la seva conservació" durant la Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial celebrada a París el 2003.

És justament en matèria de patrimoni immaterial que, l'any 2019, el Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca (PEHOC) comença la seva participació en l'elaboració de l'Inventari del Patrimoni Cultural Immaterial de la Garrotxa (en endavant, IPCIG). Aquesta fase primerenca de l'inventari va tenir com a centre i protagonista la Vall d'en Bas, atès que el projecte va ser proposat, precisament, per l'ajuntament del municipi conjuntament amb la Smithsonian Foundation de Washington DC.

En aquest passat any 2020 s'ha iniciat una segona etapa de l'IPCIG –aquest cop, seguint la línia proposada per la Generalitat de Catalunya– en la qual s'han desenvolupat diverses línies de recerca relacionades amb el patrimoni immaterial de la comarca. La investigació realitzada s'ha materialitzat en forma d'unes fitxes amb uns camps determinats i prèviament establerts que recullen informació de tot un seguit de matèries seleccionades pel seu interès i el seu caràcter eminentment garrotxí. Els temes escollits per a la recerca inclouen mons tan variats com les

fires tradicionals, les danses vives i la música d'arrel garrotxina, les celebracions tradicionals dels Dolors i tota la literatura, expressions populars, llegendes, poesies i refranys relacionats amb la vida entre fagedes i volcans.

L'IPCIG inclourà recerca actualitzada sobre aquests temes i oferirà un estat de la qüestió, a la vegada que aportarà noves dades amb el suport d'entrevistes, imatges i bibliografia especialitzada. A través d'aquesta tasca, realitzada per cinc investigadors de diferent bagatge i formació, des del PEHOC es fa un pas més en la difusió del patrimoni cultural immaterial. El projecte IPCIG que aquí presentem posa de manifest la importància de seguir avançant en la recerca i la conservació del nostre patrimoni immaterial, a vegades tan fràgil i vulnerable, o exposat al perill de caure en l'oblit.

El projecte compta amb el suport de la Direcció General de Cultura Popular de la Generalitat de Catalunya i, alhora, des del PEHOC s'ha establert un conveni amb l'Espai Cràter d'Olot, que també ajudarà a finançar una part de la recerca. En definitiva, un pas més per conèixer i identificar el patrimoni garrotxí i l'herència cultural que es manté entre nosaltres, i reivindicar-los davant del gran públic.

MARIA DE LLUC SERRA
Coordinadora de l'IPCIG



MARGARIDA CASACUBERTA

Per a en Toni Viñas, que n'està sortint d'una de grossa.

Havia estat una casa. Ara només en queda el simulacre. Té planta i dos pisos i està ubicada a la cantonada del carrer de l'Aigua. Sortint del carreró del Tura, la veus en escaire. Feia temps que no hi passava, però aquestes festes de Nadal hi vaig voler anar expressament per comprovar que encara hi era. Fa molts anys que té totes les obertures tapiades i, ja se sap, un dia camines pels carrers de la teva infantesa i, en aquella cantonada on tantes vegades ens havíem aturat, en sortir de "dibuix", abans d'anar cap a casa a sopar, els uns (i les unes) cap a la banda dels nous barris de més enllà del pont de Santa Magdalena, i jo cap al carrer Alfons V, hi queda només un buit. Però no, aquesta vegada, la casa encara s'aguanta dreta.

Hi vaig anar expressament. És cert. I no pas amb la intenció de fer un recorregut nostàlgic. Encara no. Allò que els únics paradisos són els perduts i que la infantesa és el paradís per excel·lència no deixa de ser un tòpic. De fet, potser els únics paradisos són els retrobats i, per què no dir-ho, els reconstruïts. En fi. Més val no continuar per aquest camí, perquè no volia parlar de mi, sinó de la casa escrita que, molt probablement, és en el fons del fons d'aquesta sèrie d'*El Cartipàs* i que se'm va presentar, ruïnosa i espectral, i tanmateix ben viva, en una de les vint-i-cinc narracions del llibre que Edgar Illas va publicar el 2018 amb el títol *Treure's la feina de sobre* (Edicions Sidillà) i que Jordi Galves va qualificar, amb tota la raó, de joia literària.

La narració es titula "El balcó de pedra escrostonada". No cal dir que aquest balcó forma part de la casa cantonera i que, narrativament parlant, és la metonímia de la ruïna de l'edifici, del barri vell d'Olot i dels personatges protagonistes. Són tres homes joves –un independentista, un diguem-ne "comunista" i un immigrant magrebí– i un gat. Com tots els personatges que poblen les vint-i-cinc narracions d'Illas, són unes veus que sorgeixen de la nit i mantenen una conversa en una cantonada abans i després de l'última cervesa (o el que sigui) que els dos primers procuren allar-

gar fins a l'infinit de por de quedar-se sols amb ells mateixos i la pròpia solitud; un gat que miola i que sembla atrapat en algun lloc de la casa tapiada, i, finalment, en Jaime, que no està per brocs, irromp en la conversa nocturna, es declara al marge de la política i és l'únic capaç d'actuar i resoldre el "misteri" del gat.

La casa, amb el balcó escrostonat, hi fa de fris o d'escenari i gosaria dir que és el lloc més concret, més clarament ubicat, d'unes narracions que són, per damunt de tot, veus que s'expressen momentàniament, moltes vegades a través de monòlegs, i que s'apaguen tot seguit en un paisatge humà profundament desolat. És el paisatge post-crisi econòmica de 2008, una crisi sistèmica de llarg recorregut (això ho dic jo, no pas el text) de la qual la casa tapiada és una metàfora i el barri vell desertitzat i ruïnós, una al·legoria. I, tanmateix,

Què hi havia hagut aquí?

Una carnisseria.

És veritat. A Can Hitchcock.

Can Hitchcock?

Sí, home, no te'n recordes que l'amo era baixet i calb i cara rodó? Li deien en Hitchcock, perquè era ben igual.

Marrameu, marrameu.

Pobre gat. S'ha espantat amb nosaltres aquí.

Però bé miola, pobret. Deu tenir gana.

Ja té collons que no sàpiga sortir d'aquesta casa.

Pugem a buscar-lo.

Aquí dalt? Però si la casa cau a trossos. S'esfondraran el sostre i el terra i el gat ni el veurem.

Si m'ajudeu, ja hi pujaré jo.

I Jaime, el magrebí, aliè a la xerrameca ("No us ho diu, en Jaime, *deja la política*? Bona nit."), és l'únic que s'enfila al balcó per treure'n el gat atrapat. Per als altres dos,

El gat és un símbol.

Un símbol de què?

De tot plegat.

Encara corre.

ELS NOMS DE LA TERRA / MAS RÒNEC

XAVIER PUIGVERT I GURT

Els filòlegs solen actuar com a rastrejadors intuïtius de traces lingüístiques. Aguditzen l'oïda per identificar quines sendes han obert els parlants i les segueixen. Així és com va actuar Maria Cardús i Almeda (1918-2007) quan va percebre a Olot i, sobretot, a la Vall d'en Bas "un fet dialectal, com tants d'altres, amenaçat" per un "procés d'anivellament geolingüístic". El rastre començava a refredar-se i, sortosament, va voler deixar testimoni escrit d'aquella raresa.

Parant l'orella, Cardús va detectar en les converses dels indígenes la desaparició de la -s final en curs de frase (*tre' o quatre, e' bo*). A més, va constatar que l'elisió també afectava alguns topònims, en concret els formats a partir del genèric *mas* unit a un nom comú, com ara *Masoliver*>*Ma'oliver*, o un antropònim, com ara *Masllupart*/*Masllapart*>*Ma'llupart*/*Ma'llapart*. Però no va seguir la pista que havia descobert: la seva vinculació amb la Garrotxa no devia anar gaire més enllà de Sant Privat d'en Bas. Potser si algun dilluns hagués baixat a mercat a Olot, punt de concentració de mitja comarca fins al canvi de segle, hauria entès que el fenomen tenia un bon abast. La regla de menjar-se la essa afectava i afecta encara la pronúncia de noms com el de *Masabat*>*Ma'bat*,

el turó de *Masnou*>*Mainou* i *Masbosc*>*Maibosc*, de la Vall del Bac, o els de *Masbaix*>*Ma'baix*, *Masbernat*>*Ma'bernat* i *Masllorenç*>*Ma'llorenç*, d'Olot, si volem aportar algunes concentracions d'ítems.

Curiosament, un exemple antic ens fa notar que, si no es podia escurçar *mas*, sorgien problemes. El *Massanç* de Sant Cristòfor les Fonts hauria pecat de cacofonia: *Ma'ans*, impregnat d'un aire exòtic, quasi hawaïà. Per tant, els parlants antecessors van concebre una metamorfosi indolora per resoldre aquell cas: van ficar-hi un article. El *Mas del Sanç* –documentat el 1420: "*mansi* des Sanç"– va ser una opció intel·ligent i pràctica, però va tenir com a efecte secundari no desitjat apartar el topònim de la resta de paral·lels i no fer-lo reconeixible. Actualment, el nom oficial és *el Sangs*, hereu de la forma *el Sançs*. Una llàstima, perquè altres masos que van optar per la via d'incorporar la contracció es regeixen encara avui per la doctrina garrotxina de l'elisió: *Mas de l'Om*>*Ma' de l'Om*, *Mas del Forn*>*Ma' del Forn*... Una norma que també trobem en el *Bosc del Quer*>*Bo' del Quer*.

Rastrejadors de la llengua: seguïu les petjades quan encara són calentes. *Re'més*.



E.R.

Al carrer on acostumo a aparcar el cotxe, als migdies, entre setmana, hi ha plantats liquidàmbar (*Liquidambar styraciflua*), una espècie originària d'Amèrica i portada a Europa al segle XVII per ser utilitzada com a arbre ornamental en l'espai públic urbà. Les dues rengleres a banda i banda del carrer estan conformades per peus rectes, esprimatxats i escardalencs, una constitució que delata la seva edat juvenil. Em miro els liquidàmbar d'aquell carrer i veig que creixen lliures, sense impediments de cap tipus. Per sort, encara no han hagut de superar el trauma d'una poda de formació. Segons el *Pla director dels espais verds d'Olot* (2014), després del plàtan (*Platanus sp.*), el liquidàmbur és la segona espècie més present en els carrers i espais verds de la capital garrotxina. La raó principal de ser una espècie tan utilitzada és la preciosa gamma de tonalitats rogenques que mostren les seves fulles a la tardor. A l'hivern, els liquidàmbar es reconeixen bé perquè les branques retenen els fruits globosos que pengen d'uns llargs peduncles. Aquests fruits esfèrics, durs, són molt característics perquè presenten unes punxes ericades tot al voltant de la superfície. Precisament, fa pocs dies, mentre seguia la meua ruta habitual per la vorera adornada de liquidàmbar, em vaig fixar en els fruits. L'inconscient, influenciat per l'actualitat mediàtica a la qual estem sotmesos

des de fa mesos, em va portar a pensar, ja de manera conscient, que els fruits del liquidàmbur tenien una certa retirada amb el coronavirus, si més no amb la típica imatge que difonen els mitjans de comunicació. Ambdós adopten una forma esfèrica i les punxes del fruit s'assemblen a les proteïnes tipus espícula que sobresurten de la càpsida del virus. Però, al cap de pocs segons, vaig pensar que això tampoc no era un fet gaire extraordinari; a la natura, les formes globoses amb punxes són bastant habituals. A més, hi havia una diferència substancial: la mida. Els fruits del liquidàmbur amiden uns 3 cm de diàmetre, en canvi el coronavirus fa 120 nanòmetres. Per fer-nos una idea de la mida del virus, un nanòmetre és la milionèsima part d'un metre. I fins aquí la comparació. Llavors, mentre caminava i transitava mentalment, vaig pensar que el virus ho té molt fàcil perquè, com que és invisible als nostres ulls, pot ser a tot arreu i no ens n'adonem. Com n'és de difícil lluitar contra un enemic que no veus! Només podem aplicar mesures preventives perquè no podem perseguir-lo quan penetra en el nostre organisme. O sí?

Bé, reconec que m'estava deixant anar perquè just aleshores, amb aquella típica associació d'idees que solem fer, vaig recordar la pel·lícula *Fantastic voyage* (1966), que aquí van traduir com a *Viaje alucinante*, el guió de la qual fou utilitzat per l'escriptor nord-americà d'origen rus Isaac Asimov per escriure un llibre amb el mateix títol, on quatre homes i una dona eren reduïts a la mida d'un bacteri i introduïts en el cos d'un científic per solucionar-li la trombosi que patia al cervell i que li podia provocar la mort. La ciència ficció dona per molt, ja ho sabem. Mentrestant, seguia caminant. Em semblava recordar que la pel·lícula acabava bé. I vaig desitjar que la pandèmia que patim i que tant de dolor i tristor ens provoca també acabi bé. I vaig voler creure que en un futur proper el maleït coronavirus serà quasi tan inofensiu com ho són els fruits dels liquidàmbar. I, quan ja estava a punt d'arribar al meu destí, vaig imaginar totes les tardors adornades amb la paleta de colors de les precioses fulles del liquidàmbur que encara ens queden per caminar.

DIBUIXOS AMB EL COMPONEDOR / SOVINT PARLAVA AMB EN MIQUEL MACIAS

DOMÈNEC MOLI

A mesura que els anys van devorant aquelles coses i aquella gent que conformen el teu entorn vital, és quan realment t'adones que hi ha uns personatges i uns fets que, de tan quotidians, no valoren com cal, però que quan ja no són allà on eren et van provocant una sensació de soledat. Sense cap dubte, és el gran càstig amb què la vida et recompensa el fet d'arribar a la vellesa.

El faulista caminava sovint els camins que separen la seva llar de la que tenia en Miquel, camí cap al Fluvià, camí cap a la placeta on l'àngel fa equilibris sobre una font. No era estrany que, un peu darrere l'altre, es creuessin sobre la voravia, i de la freqüència també neix l'amistat. A ell li agradava la música, i el normal és que les trobades fossin quan tornava d'assajar amb la coral. De fet, en cada etapa de la seva vida havia sigut un membre actiu de la societat. Esportista, de jove; actiu socialment, de gran; veu entre les veus del cor, de més gran... Estimava Olot, i això ja és molt simptomàtic (per què se m'ha colat aquesta paraulota?) i ens confirma que referenciem una bona persona, ja que no ha existit mai algú que renegui de la seva pàtria –petita o gran– i sigui un exemple a seguir. En Miquel era un ciutadà que traspuava pau només de veure'l. De paraula pausada i meditada, sense

dobles intencions, s'emocionava pels fets que emocionen i es manifestava contra allò que li repel·lia. No és una *boutade* si tenim en compte que vivim en una societat que cada dia es rebolca més en l'engany i la mentida. Parlar amb una persona clara com l'aigua del Fluvià quan encara hi vivien crancs i truites era un autèntic descans, sobretot per a gent com el faulista, que ha acabat no creient en res. Era oblidar-te dels tres-cents whatsapps traïdors que arriben cada dia i entrar en un camí pla, sense clots ni policia, ni política. El dia que trobava en Miquel, el faulista recuperava la fe en l'ésser humà. No eren, tampoc, converses transcendents: eren paraules de cada dia. Poques vegades venien de diumenge.

I ara, quan sap que aquesta persona ja no trepitjarà mai més la mateixa voravia que ell, és quan els records el fan reflexionar sobre la importància de la gent a qui segurament la ciutat no dedicarà mai un carrer o una plaça, però que són l'autèntica baula que justifica la història veritable de les ciutats. No són ni polítics, ni capellans, ni endevins, ni futuròlegs... Són la gent que fan funcionar la part positiva d'aquest món, malgrat tots els problemes que es fan i es desfan cada dia. Són la realitat, la vida... Per això, quan vas pels camins de sempre i no te'ls trobes, et sents cada dia més sol.

JOSEP M. MUÑOZ

Fa anys, el meu amic J., casat amb una noia d'una família benestant de Vic, m'explicava el refinament de la seva sogra: "Mira si té el bec fi", venia a dir, "que compra els embotits a set llocs diferents: el fuet a aquells de sota els porxos de la plaça, la llonganissa a can daixò, la somalla a can dallò, el pernil al del carrer estret i el fuet al del carrer ample". Un dia ho vaig explicar a la Mita, i encara riu: sense negar el refinament del gust d'aquella bona dama vigatana, em va explicar que, en realitat, el que ella feia era repartir joc. Atesa la seva relativa posició dins la petita societat local, i donat a més el pes simbòlic i real que un sector com l'embotit tenia a la capital d'Osona, li convenia tenir contents tants botiguers com fos possible i per això comprava a diverses cansaladeries de les que envolten la plaça Major, sense distingir-ne una més que l'altra ni demostrar les seves preferències per un o dos llocs exclusivament. Era una mena peculiar de justícia distributiva.

Tot i que d'entrada pugui semblar un xic contradictori, l'altra cara d'aquesta pràctica redistributiva la vaig aprendre ben aviat: a Olot –com deu passar també a Vic, Granollers o Reus–, convenia no entrar mai, em van advertir amb posat seriós, a una botiga amb una bossa d'una altra botiga, fent evident que venies de *fer gasto* a la competència. Algun botiguer s'ho podia prendre ben malament, gairebé com un afrontament personal, i ho notaries immediatament en el tracte fred amb què et despatxaria: això, en el millor dels casos, és a dir, si aconseguia reprimir algun comentari més o menys feridor amb què podia recriminar-te la teva infidelitat. D'acord, doncs. L'etiqueta local és aquesta, i la seguim sense excepcions: a vegades un dels dos es queda fora, mirant d'ocultar la bossa delatora, o fins i tot, si no som gaire lluny, ens arribem fins a casa a deixar el paquet comprometedor. Tot sigui per la concòrdia.

A l'hora d'assimilar els codis locals, aquest estiu pandèmic se m'ha plantejat, però, un dilema inesperat, per al qual no estava prèviament advertit ni anava preparat. Vaig, un matí, a l'agrotiga a comprar el pa i un parell de croissants per esmorzar, i em pregunten: "El pa, dels Hostalets o del forn Vidal?". Els esquemes se'm trenquen. Ara resulta que cal pronunciar-se públicament per l'un o per l'altre, fent evident la tria, allà mateix, davant de

tothom! Penso tan ràpid com puc. I si aplico l'estratègia distributiva? Vinga, la coca de forner que sigui dels Hostalets, i el pa de blat de moro del forn Vidal. Però com ho saps, d'entrada, que aquesta és la tria bona? I si l'endemà, per assegurar-te'n que has fet bé, canvies les tornes, ho notaran? Te'n diran res? Et miraran d'aquella manera com volent dir: "N'està segur? Ahir es va endur tot just l'oposat: el pa de blat de moro dels Hostalets i el pa de cereals del forn Vidal, que no se'n recorda? Com és que avui canvia?". Tampoc no estàs segur de què pensa la persona que et despatxa, i si d'alguna manera t'està jutjant. Ella també deu tenir els seus gustos, oi? Finalment, al cap d'uns dies, quan ja tinc més o menys identificades les meves preferències (que ara, en pro de la concòrdia i el bon veïnatge, no desvelaré), decideixo que demanaré, sense que em tremoli excessivament la veu, de quin forn vull el pa. Per sort, he descobert també, amb un cert alleujament, que hi ha una tercera via possible: els croissants de mantega que ells venen són només els de can Corbaton. Aquí no hi ha ofensa possible, ufl!

Quan jo era petit, les rivalitats entre poblacions eren molt vives. Els de Sabadell no podien veure els de Terrassa, i viceversa. Encara ara, els de Reus tracten amb certa condescendència els de Tarragona, fins al punt que la llegenda diu que, en sortir de la població, en direcció a la capital provincial, hi ha un indicador de carreteres que diu simplement: "Ruïnes romanes, a 12 km". Els meus avis tarragonins desmentien aquesta rivalitat localista, aquest "patriotisme de campanar": per a ells, no hi havia cap dubte que les bones botigues eren a Reus, i no en feien cap qüestió. Agafaven el tramvia per anar, tranquil·lament, a cal sastre o a ca la modista. Aquesta rivalitat local té a veure, indefectiblement, amb una rivalitat comercial. Al capdavant, el comerç és un indicador explícit de la vitalitat d'una població. I els senyals d'alerta s'encenen quan els compradors locals s'estimen més agafar el cotxe i anar fins a Figueres o a l'Espai Gironès, perquè els sembla que allà trobaran unes botigues millors. No sé si és veritat, però algú deia que ara, des que hi ha els túnels de Bracons, els de Manlleu venen a comprar a Olot, perquè no volen contribuir a la prosperitat de Vic... Ves per on, seria un altre cas de justícia distributiva.

BREVIARI

Des de finals de l'any passat, l'Arxiu Diocesà de Girona (ADG) ofereix al seu web arxiuadg.org la consulta dels **llibres sacramentals** de les parròquies del bisbat de més de cent anys d'antiguitat, molt útils per a les recerques genealògiques. Durant els mesos d'agost a desembre, l'ADG hi ha incorporat les imatges que corresponen a uns 4.500 llibres de baptismes, confirmacions, matrimonis, òbits i testaments, com a màxim fins l'any 1920, amb l'excepció d'alguns llibres d'òbits que arriben fins a 1970. Les imatges, en color, substitueixen les antigues imatges en blanc i negre obtingudes de la microfilmació dels llibres que havia fet la Societat Genealògica d'Utah als anys 1981-1983.

• • •

Ja es poden consultar a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa els **protocols notariais de l'any 1920** del districte d'Olot. Concretament, el passat 11 de gener van ingressar a l'Arxiu quatre volums que contenen les escriptures protocol·litzades pel notari Vicenç Capdevila Boloix, i un volum de la producció del notari Hermenegild Danés Coldecarrera. Pel que fa a la notaria de Besalú, ha ingressat el volum que conté les escriptures dels anys 1919-1920, de Lluís Domènech Solís (fins a 16 de febrer de 1919) i Ramon Torras Clapés (de 26 juliol de 1919 a 22 de febrer de 1920). Aquesta notaria va quedar vacant per excèdència voluntària del notari i no es va reactivar fins a l'any 1925.

• • •

Recentment, la Universitat de Barcelona (UB) ha publicat a TDX.cat **dues tesis doctorals** amb dades extretes de l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa. En primer lloc, el treball de Pablo José Alcover Cateura, *Els mercats alimentaris de la Corona d'Aragó a través de la documentació municipal (segles XIV-XV)*, presentat el 23 d'octubre de 2019, que estudia el càrrec de mostassaf a la Garrotxa a partir de fons notariais i municipals. En segon lloc, la tesi de Miquel Àngel Fumal, *La pedra de Girona, 1300-1350. L'esclat de l'escultura monumental i cultural*, defensada el 12 de desembre de 2019, que aporta dades sobre escultors, pedreres i obres a partir de la recerca en la documentació notarial de Besalú.

VIVÈNCIES / CAVITATS VOLCÀNIQUES

JOAN TRESSERRAS

La meua vivència d'aquest mes serà una vivència professional, però crec que pot tenir interès per a aquelles persones a qui plau conèixer, encara que sigui per alt enllà, alguna singularitat del que fou la vila vella de la nostra ciutat. Els anys 1992-1995 vaig projectar i dirigir les obres d'un bloc d'habitatges al carrer Esgleiers, al costat Montsacopa, promoguts per l'Incasòl, en un solar que havia resultat de l'enderroc d'una filera de cases antigues –del meu record, una havia estat l'estatge de les Germanes Vetlladores de Sant Josep– per donar més amplada al carrer i alinear els edificis amb el col·legi del Cor de Maria. Durant un temps, sobre aquest solar hi aparcaven lliurement tot tipus de vehicles sobre un terrer compactat que tenia l'accés pel carrer de les Estires, a una cota d'uns tres metres per damunt del rasant del carrer Esgleiers.

Com és d'obligat compliment, l'Incasòl va encarregar a una empresa especialitzada l'estudi geotècnic del solar. Feren els preceptius sondejors i no hi trobaren cap anomalia. Era un bon terreny per a la fonamentació, format principalment per gredes volcàniques. La sorpresa i l'ensurt vingueren quan el primer dia d'entrar màquines per a l'excavació aparegué sota de l'aparcament una enorme cavitat, en perfecte estat, d'uns 50 m² de superfície, amb un terra sensiblement pla, cobert amb una volta perfecta de greda i una altura al punt més alt de quasi tres metres. Hi entràrem amb llanternes, es feren els amidaments, s'elaborà un informe i es parà l'obra. Es complimentà l'expedient administratiu de modificació estructural del projecte. Quan van tornar a entrar-hi màquines, el moviment de terres s'emportà la cavitat. No deixa de sorprendre que cap punt del sondeig localitzés la cavitat. Em recorda aquell joc de criatures –en el meu temps en dèiem 'jugar a barcos'– que quan no tocàvem cap vaixell responíem "Aigua!". Aquí, els de l'estudi geotècnic varen naufragar.

No era la primera vegada que professionalment em tro-

bava amb una cavitat semblant, però cap d'aquestes dimensions i en un estat tan verge. En recordo una al carrer de Joaquim Masmitjà, on hi havia una casa de tres plantes as-sentada parcialment a sobre, i una altra al camí de les Bruixes, a la falda de la Garrinada, on hi trobàrem una ossada de cavall. Segur que se n'han trobat moltes d'altres, que n'hi ha per descobrir i fins i tot pot haver-hi cases construïdes a sobre. Sorpren molt, fins i tot entre els professionals, l'estabilitat de les voltes de greda de les cavitats, sotmeses, com la de l'aparcament mencionat, a sobrecàrregues importants. I és que la greda, que els garrotxins considerem una cosa tan natural, és un tipus de terreny pràcticament desconegut a la resta del país. Tant és així, que la norma d'àmbit estatal NBE-AE/88, sobre les accions a l'edificació, la desconeix, i s'assimila a "terreny sense cohesió de tipus arenós".

Si els vulcanòlegs no diuen el contrari, es creu que l'origen d'aquestes cavitats és antròpic i que foren excavades pels estadants de les cases contigües. Aquesta creença és molt versemblant, ja que se n'obtenia un doble aprofitament. Per una part, el producte de l'excavació: eren unes gredes netes d'impureses o argiles que constituïen un àrid immillorable per als pobres morters de calç. Recordo haver llegit del nostre historiador, el doctor Joaquim Danés, que, quan es portava a terme una construcció de certa importància, es formava una corrua de dones amb cofes al cap, plenes de greda, que feien el trajecte de la gredera a peu d'obra. Podríem dir que eren unes grederes a cel tancat, per oposició a les tradicionals, que són sempre a cel obert. L'altra finalitat que se n'obtenia, potser fins i tot l'objectiu principal, era disposar d'un espai clos amb una temperatura fresca i constant durant tot l'any, molt apta per a la conservació de queviures i begudes. I encara hi ha un tercer ús: aquestes cavitats resultaven uns amagatalls excel·lents. Un ús que, en el transcurs del temps, mai no cal perdre de vista.

ME'N RECORDO / 63

Recordo que els vidres del menjador de casa els avis vibraven cada cop que un cotxe de la Teisa entrava al vell garatge. Recordo que baixàvem a l'estació d'autobusos per una porteta petita que menava directament al despatx de paqueteria, sense haver de posar els peus al carrer. Recordo el vestíbul que feia també de sala d'espera: els seus finestrals sempre netíssims (mèrit de l'àvia), el rellotge de paret a què havíem de donar corda cada dia, les finestretes de despatxar bitllets obertes en una gran paret de rajoles de vidre, el finestró de mig punt de paqueteria. Recordo uns bancs enormes, de fusta bona, com escons de llar de foc, on lluïen gravades en majúscula romana les lletres: T.E.I.S.A. Recordo les cadires de despatxar bitllets, i el mostrador per dins, que era ple de calaixos immensos. Recordo un armari on s'havien anat quedant oblidats petits tressors: tinters, paper assecant, plomins d'escriure (en dèiem *plomilles*), segells de goma, paper imprès. Recordo les

lleixes de paqueteria: a dalt de tot, empolsinats, s'hi havien quedat arraconats els sarrons dels cobradors, de quan tots els cotxes duïen conductor i cobrador. Recordo que, els dilluns, arribava a Olot una caixa plena de pollets vius, que feien molta piuladissa, i l'àvia m'avisava per anar-los a veure. Recordo la gentada quan feia fred i ningú no volia esperar fora, i la cridòria de les converses. Recordo com allà s'hi reunien persones molt diverses: gent mudada que venia o marxava a fer negocis, pagesos de l'Alta Garrotxa i el Ripollès que baixaven dels pobles per fer tràmits o comprar i vendre, estudiants, i fins i tot rodamons que mai no podies endevinar d'on venien i cap on anaven. Recordo que el vell garatge feia una olor especial que em captivava, amargant i dolça alhora, segurament fruit de la barreja del temps i dels diversos productes químics: gasoils de ves a saber quina qualitat, olis, gomes, greixos dels motors, pols dels anys... Recordo que a la paret interior

del garatge hi havia una capelleta amb una figura de Sant Cristòfor, patró dels conductors. Recordo que el rebost, la saleta d'estar i una banda del menjador dels avis donaven a la teulada del garatge. Recordo sortir a jugar amb mons cosins a un terradet de darrere, i mirar aquella teulada, que amb ulls d'infants em semblava immensa, un mar de teules. Recordo estar dinant i, a la que se sentia un cotxe entrar o sortir, l'avi mirava el rellotge i deia: "Ara surt el cotxe d'Amer" o bé "El cotxe de Ripoll arriba una mica tard". Recordo com els avis ens explicaven històries fantàstiques, de cotxes atrapats a la Cantina per neu o glaçades, o d'haver de trucar a cases que tenien telèfon per preguntar si havien vist passar un cotxe que duia retard. Recordo un temps en què l'estació d'autobusos d'Olot tenia més màgia, per a un infant, que la que tenien les grans estacions de tren que sortien a les pel·lícules.

JORDI PUIG I MARTÍN